

demOS

Jaargang 39
Juli/Augustus 2023

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

7

nidi

inhoud

- 1 De opmars van de pil werd gehinderd door morele bezwaren
- 5 Beïnvloedt het hebben van een relatie en het datingleven het welbevinden van jongvolwassenen?
- 8 Nederlanders elders in Europa

Foto: Metro Centric / Flickr

De opmars van de pil werd gehinderd door morele bezwaren

ESMÉE ZWIERS

Door de afschaffing van de Zedelijkheidswet kregen jonge vrouwen in Nederland vanaf 1970 toegang tot de anticonceptiepil. Hierdoor konden jonge vrouwen hun vruchtbaarheidsbeslissingen uitstellen en verbeterde hun leefsituatie op latere leeftijd. Door morele bezwaren waren de voordelen van de pil echter ongelijk verdeeld.

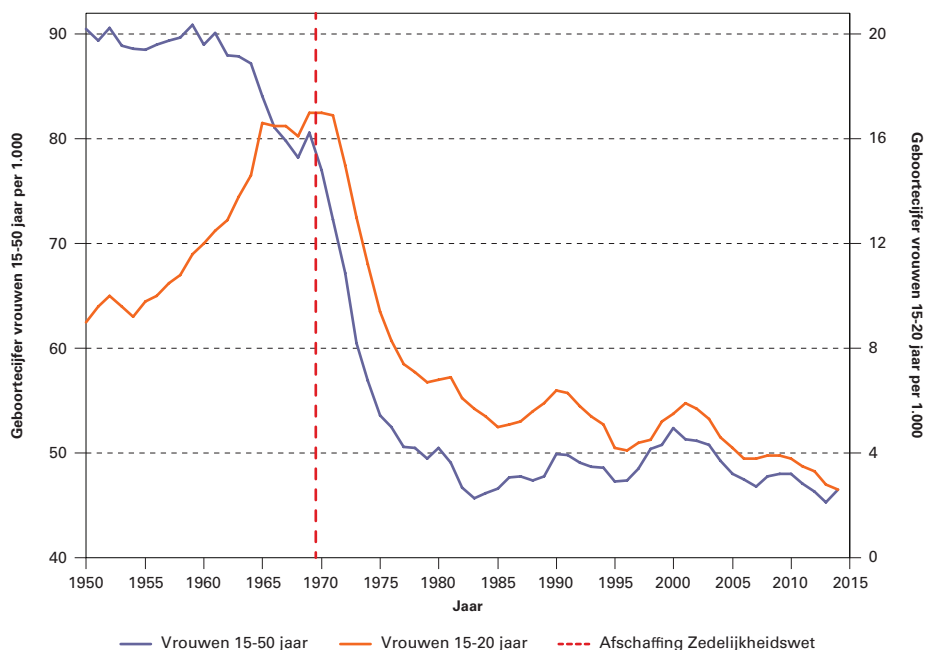
We kunnen ons tegenwoordig niet meer voorstellen dat de anticonceptiepil niet beschikbaar is in de apotheek. Toch is goede toegang tot geboorteregeling zoals de pil niet vanzelfsprekend. Voor het grootste deel van de twintigste eeuw was anticonceptie een taboe. En vandaag de dag staat het wel of niet vergoeden van de pil uit het basispakket van de zorgverzekering nog altijd ter discussie in de Nederlandse politiek.

Dit artikel beschrijft de historische achtergrond van de ontwikkeling van de anticonceptiepil in Nederland, hoe deze op de markt is gebracht en hoe deze de toekomstperspectieven van jonge vrouwen heeft veranderd. Daarnaast wordt op basis van eigen onderzoek (zie kader pagina 2) aandacht besteed aan de morele bezwaren tegen de pil en hoe deze ervoor hebben gezorgd dat niet alle vrouwen hebben kunnen profiteren van de pil.

Geschiedenis van de Nederlandse anticonceptiepil

Aan het begin van de twintigste eeuw raakte de Nederlandse overheid steeds meer betrokken bij het morele welzijn van haar inwoners, wat leidde tot de ontwikkeling van de Zedelijkheidswet in 1911. De Zedelijkheidswet verbood het openlijk vertonen en aanbieden van instrumenten die zwangerschappen konden voorkomen of onder-

Figuur 1. Geboortecijfer per leeftijdsgroep van de moeder, Nederland, 1950-2014

Noot: Levend geboren kinderen per leeftijdsgroep van de moeder per duizend van het gemiddelde aantal vrouwen in die leeftijdsgroep; linker y-as: leeftijd 15-50 jaar, rechter y-as: leeftijd 15-20 jaar.

Bron: CBS Statline.

breken op straffe van een gevangenisstraf van twee maanden of een boete van 400 gulden. De straffen waren driemaal zo hoog voor het aanprijzen en aanbieden van geboortebeperkende middelen voor minderjarigen (destijds onder de 21 jaar). Deze wetten bleven onveranderd voor tientallen jaren en speelden een rol op de achtergrond tijdens de ontwikkeling van de Nederlandse anticonceptiepil, vaak verkort tot 'de pil'.

In de Verenigde Staten werd de aldaar ontwikkelde anticonceptiepil Enovid in 1957 goedgekeurd door de Food and Drug Administration (FDA). Tegelijkertijd werkte het Nederlandse farmaceutisch bedrijf Organon aan de ontwikkeling van de Nederlandse anticonceptiepil: Lyndiol. Door de conservatieve blik op anticonceptie heerste er veel geheimzinnigheid rond de ontwikkeling en productie van de Nederlandse pil. Toen de vraag toenam werd het verpakken en distribueren van de pil zelfs uitbesteed aan kloosters,

omdat men bang was dat de fabrieksarbeiders op "verkeerde ideeën" gebracht zouden kunnen worden. De Nederlandse pil was beschikbaar in apotheken vanaf 1963, maar werd op de markt gebracht als een gynaecologisch medicijn dat de menstruatiecyclus zou reguleren, met tijdelijke onvruchtbaarheid als bijwerking. De realiteit was dat het doel van het medicijn was om de ovulatie te onderdrukken en daarmee zwangerschappen te voorkomen. Lyndiol was beschikbaar bij de apotheek met een doktersrecept. In de praktijk was het echter door de Zedelijkheidswet nog steeds verboden om middelen aan te bieden die een zwangerschap konden voorkomen of onderbreken. Daarom werd de pil in de eerste jaren door huisartsen voornamelijk voorgeschreven aan getrouwde vrouwen die al meerdere kinderen hadden en die negatieve gezondheidseffecten zouden kunnen ervaren bij een volgende zwangerschap.

Afschaffing van de Zedelijkheidswet

Het gedachtegoed met betrekking tot anticonceptie begon te veranderen in de jaren zestig. In de politiek waren er zorgen over overbevolking, een ontwikkeling die kon worden tegengegaan met geboortebeperkende middelen. Ook begonnen sociale normen over de rol van de vrouw te veranderen. Deze ontwikkelingen leidden uiteindelijk tot de afschaffing van de Zedelijkheidswet in 1969 waarmee het informeren over en aanbieden van anticonceptiemiddelen legaal werd. De beschikbaarheid van de pil werd nog groter toen hij in 1971 werd opgenomen in het Ziekenfondspakket. De afschaffing van de Zedelijkheidswet zorgde er dus voor dat de pil beschikbaar kwam voor veel vrouwen. Mits deze voorgeschreven werd door de huisarts en verstrekt werd door de apotheker.

Het effect van de afschaffing van de wet was snel zichtbaar. Het geboortecijfer voor vrouwen tussen de 15 en 50 jaar daalde met 25 procent in de vijf jaar na de afschaffing van de Zedelijkheidswet (zie figuur 1). Voor minderjarige vrouwen (tussen de 15 en 20 jaar oud), de groep voor wie toegang tot anticonceptie het meest beperkt was ten tijde van de Zedelijkheidswet, was de daling zelfs 45 procent. De daling van het geboortecijfer hangt derhalve sterk samen met een stijging van het pilgebruik in Nederland in dezelfde periode. In 1975 gebruikte inmiddels 40 procent van de vrouwen tussen de 15 en 44 jaar oud de pil. De afschaffing van de Zedelijkheidswet leidde ook tot een afname van ongeplande zwangerschappen. Waar tussen 1966 en 1970 nog 28 procent van de vrouwen aangaf dat hun zwangerschap ongepland was, daalde dit tot 8 procent tussen 1971 en 1975. Zwangerschapsafbreking door abortus provocatus werd pas in 1984 gelegaliseerd in Nederland en kan daardoor de daling van het geboortecijfer en het aantal ongeplande geboorten niet verklaren.

Alhoewel een meerderheid van de Tweede Kamer instemde met de afschaffing van de Zedelijkheidswet, was er ook tegenstand. De Staatskundig Gereformeerde Partij (SGP), de Anti-Revolutionaire Partij (ARP) en de Boerenpartij stemden in 1969 tegen. Dit zijn par-

GEGEVENS EN ONDERZOEKSMETHODE

Voor de analyses is gebruik gemaakt van administratieve gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) over kinderen, opleiding, inkomen en vermogen van meer dan 800.000 vrouwen in geboortecohorten 1944 tot en met 1954. De analyse over de invloed van religieuze dokters gebruikt ook informatie uit de Volktelling van 1971. De resultaten zijn tot stand gekomen door het schatten van econometrische zogenoemde *continuous difference-in-difference* ("verschil-in-verschil") modellen waarin we onderscheid maken tussen cohorten die wel of geen toegang hadden tot de pil als minderjarige (het eerste verschil) en tussen vrouwen die in gebieden opgroeiden met meer of minder weerstand tegen de pil (het tweede verschil, gebruikt als continue variabele). Deze methode controleert voor plaatselijke en tijdsafhankelijke karakteristieken die de uitkomsten van vrouwen kunnen beïnvloeden, zoals verschillen in welvarendheid of het gemiddelde onderwijsniveau tussen gemeenten en een grotere invloed van de emancipatiebeweging voor latere geboortecohorten. De in figuur 3 getoonde resultaten zijn uitgedrukt als het effect van één standaarddeviatie (ongeveer 10 procent) hoger percentage stemmen op partijen die voorstander van de pil waren op de uitkomstvariabelen jong moeder worden, jong trouwen, een hogere opleiding afronden en de economische positie op latere leeftijd.

tijen die gekarakteriseerd werden door sterke protestantse waarden en conservatieve denk- wijzen over moraliteit. Interessant is dat de Katholieke Volkspartij (KVP) voor de afschaf- fing van de Zedelijkheidswet stemde, ondanks dat de paus in zijn encyciek *Humanae Vitae* in 1968 nog de negatieve blik van de katholieke kerk op anticonceptie bevestigde. Deze politieke denkbelden hadden invloed op het pilgebruik van vrouwen. Verschillende bronnen laten zien dat het pilgebruik van vrouwen die stemden op conservatief protestantse partijen (SGP, ARP en Boerenpartij), de partijen die tegen de afschaffing van de Zedelijkheidswet stemden, de helft lager is vergeleken met vrouwen die stemden op andere politieke partijen (inbegrepen de KVP).

Wat betekende de pil voor jonge vrouwen?

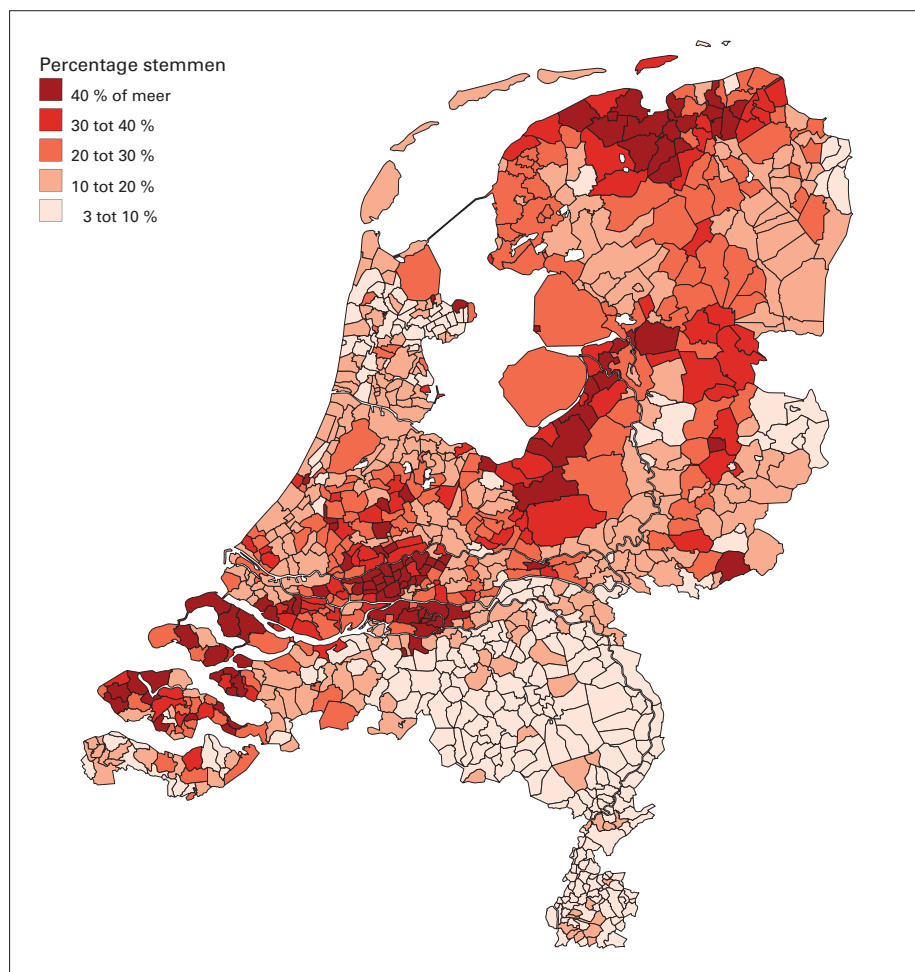
In ons onderzoek bestuderen we het effect van de afschaffing van de Zedelijkheidswet op de vruchtbaarheidsbeslissingen en de economische positie later in het leven van jonge vrouwen. De afschaffing van de Zedelijkheidswet creëert twee groepen: zij die voor 1970 geen toegang hadden tot de pil als minderjarige (voor hun 21ste ver- jaardag) en zij die vanaf 1970 wel toegang had- den als minderjarige. Het probleem van het sec vergelijken van deze twee groepen is dat dit geen rekening houdt met andere invloeden op dit soort beslissingen. Als vrouwen die ten tijde van de afschaffing van de Zedelijkheidswet minderjarig waren vaker deelnamen aan het hoger onderwijs vergeleken met oudere vrouwen die deze toegang niet hadden, kan dit verklaard worden door bete- re toegang tot de pil, maar ook door bijvoorbeeld de emancipatiebeweging die meer voet aan de grond kreeg in de jaren zestig.

Uit eerder onderzoek weten we dat geloof en politieke overtuigingen bepaalden hoe waar- schijnlijk het was dat jonge vrouwen de pil gingen gebruiken na 1970. Voor vrouwen die stemden op conservatief protestante partijen was het min- der waarschijnlijk om de pil te gaan gebruiken. Figuur 2 laat de regionale variatie in het percen- tage stemmen op conservatief protestante par- tijen zien bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1967. In de figuur is duidelijk de Nederlandse 'Bible Belt' zichtbaar die loopt van het zuidwes- ten naar het noordoosten.

Men kan verwachten dat, na de afschaffing van de Zedelijkheidswet, jonge vrouwen die opgroe- den in gebieden met een relatief hoog percentage stemmen op conservatief protestante partijen de pil minder snel gingen gebruiken vergeleken met jonge vrouwen die opgroeiden in gebieden met een relatief laag percentage stemmen op deze conservatieve partijen. In onze analyse maken we onderscheid tussen jonge vrouwen die als min- derjarige wel of geen toegang kregen tot de pil en opgroeiden in gebieden met veel of weinig weer- stand tegen de pil.

De belangrijkste resultaten zijn samengevat in figuur 3. Deze figuur laat de verschillen zien tussen vrouwen die opgroeiden in meer dan wel minder conservatieve gebieden. De geboorteco- horten 1944-1949 (aan de linkerkant van de

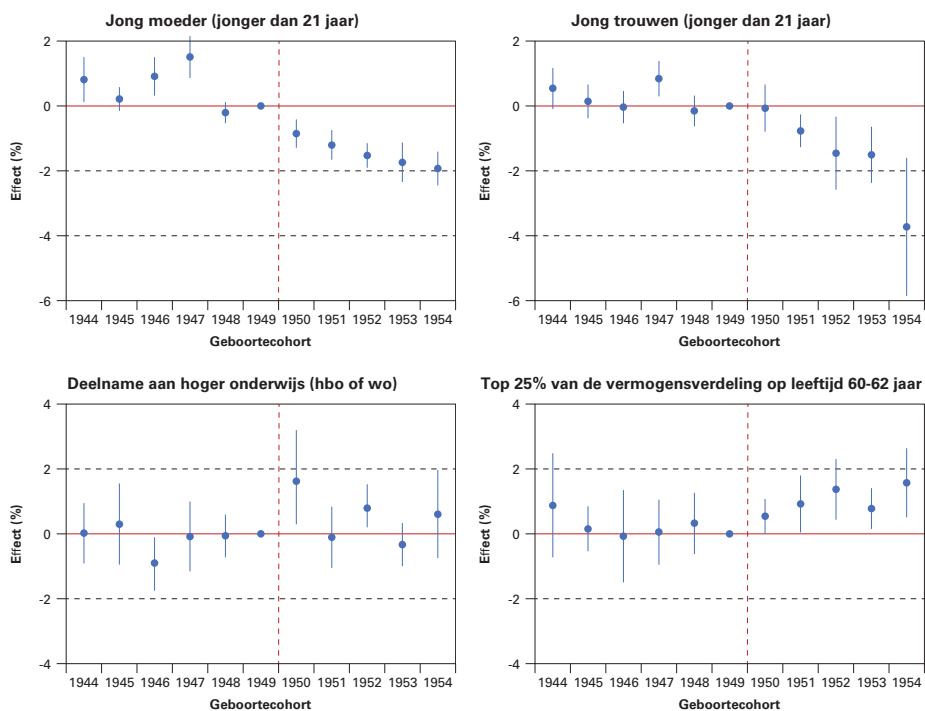
Figuur 2. Het percentage stemmen op conservatief protestantse partijen per gemeente, Tweede Kamer verkiezingen, 1967

Noot: Het percentage stemmen tijdens de Tweede Kamer verkiezingen van 1967 op de partijen die tegen de afschaffing van de Zedelijkheidswet waren (SGP, ARP en de Boerenpartij).

Bron: Berekening van de auteur op basis van gegevens van de Kiesraad.

Figuur 3. Effect van de afschaffing van de Zedelijkheidswet op jong moederschap, jong trouwen, deel- name aan hoger onderwijs en de vermogenspositie op latere leeftijd voor verschillende geboortecohorten

Noot: De grafieken tonen de schattingen en 95%-betrouwbaarheidsintervallen van de coëfficiënten die het effect meten van een 10% hoger per- centage stemmen in een gemeente op partijen die voor de pil waren. Cohorten geboren in 1950 en later hadden als minderjarige toegang tot de pil en cohorten 1944-1949 hadden als minderjarige geen toegang tot de pil.

Bron: Marie en Zwieters (2023).

Foto: Annabelle Shemer / Flickr

stippellijn) hadden geen toegang tot de pil voor hun 21ste verjaardag en de geboortecohorten 1950 tot 1954 (aan de rechterkant van de stippellijn) hadden wel toegang voor hun 21ste verjaardag. De figuur laat zien wat er gebeurt als op gemeentelijk niveau het percentage stemmen op partijen die voor de pil stemden hoger is (zie kader). Naarmate het percentage stemmen op partijen die voor de pil waren in de gemeente hoger was, hadden jongere cohorten vrouwen daar na de afschaffing van de Zedelijkheidswet een lagere kans jong moeder te worden en jong te trouwen en zijn vaker doorgedrongen tot de top 25 procent van de vermogensverdeling rond hun zestigste levensjaar. Om precies te zijn, als het percentage stemmen op partijen die voor de pil waren 10 procent hoger was op gemeentelijk niveau hadden jongere cohorten vrouwen een 12 procent lagere kans om voor hun 21ste moeder te worden in vergelijking met de oudere cohorten. Deze jongere cohorten hadden ook een 6 procent lagere kans om voor hun 21ste te trouwen, een 9,2 procent hogere kans om te eindigen in de top 25 procent van de inkomensverdeling op hun vijfenvijftigste en ze hadden een 3,6 procent hogere kans om te eindigen in de top 25 procent van de vermogensverdeling rond hun zestigste levensjaar. Voor het afronden van hbo- en universitaire studies is het beeld minder eenduidig, alhoewel we wel vinden dat jongere cohorten in 10 procent minder conservatieve gebieden een 28,6 procent hogere kans hadden om een langdurige medicijnen- of rechtenstudie af te maken.

Uit deze resultaten kunnen we twee dingen afleiden. Ten eerste heeft de pil ervoor gezorgd dat jonge vrouwen gezinsvorming konden uitstellen, daardoor konden gaan studeren, en dat dit op de lange termijn heeft gezorgd voor een betere economische positie. Ten tweede betekent dit dat religieus gedachtegoed van duidelijke invloed is geweest op wie wel of geen profijt heeft gehad van de potentiële voordelen van de pil.

De invloed van religieuze dokters

Zoals al eerder benadrukt was de pil alleen beschikbaar met een doktersvoorschrift in de apotheek. Dat betekent dat zelfs na de afschaf-

ting van de Zedelijkheidswet, vrouwen beperkt toegang konden hebben tot de pil als hun huisarts deze niet wilde voorschrijven of als de apotheker deze niet wilde verstrekken. Rond 1970 hadden conservatief protestantse en katholieke huisartsen vaak meer morele bezwaren tegen het voorschrijven van de pil dan huisartsen met andere geloofsovertuigingen. Voor katholieke en conservatief protestante huisartsen was het zelfs drie keer minder waarschijnlijk dat zij de pil voorschreven aan ongehuwde vrouwen vergeleken met huisartsen met een andere geloofsovertuiging. Ons onderzoek laat zien dat in gebieden waar het moeilijker was om een plaatselijke huisarts of apotheker te vinden die geen morele bezwaren had tegen de pil, de afschaffing van de Zedelijkheidswet geen effect had op beslissingen rond de timing van ouderschap en het huwelijk, en ook niet op de economische positie van vrouwen op latere leeftijd.

Conclusie

De pil kan grote effecten hebben op het leven van vrouwen, zowel op de korte als de lange termijn. Denk aan het uitstellen van gezinsvorming waardoor de mogelijkheden om te studeren en te werken groter worden, met alle sociaal-economische gevolgen van dien. Deze voordelen van het pilgebruik waren echter ongelijk verdeeld. Zowel de heersende geloofsovertuiging in een gebied als de morele bezwaren van de plaatselijke huisarts of apotheker bepaalden of een vrouw kon profiteren van de pil.

Morele bezwaren tegen geboortebepierking zijn nog steeds aan de orde van de dag. Dit heeft gevolgen voor het beleid rondom geboortepanning. Dergelijk beleid wordt waarschijnlijk effectiever als toegang tot anticonceptie niet afhangt van een tussenpersoon die morele bezwaren kan hebben tegen het beslissen van de vrouw over haar eigen vruchtbaarheid. Ook internationaal is dit een belangrijk inzicht. Nu in de Verenigde Staten het recht op abortus op losse schroeven staat en in Polen abortus is verboden, kan goede toegang tot anticonceptie wel eens belangrijker worden dan ooit.

Dit artikel is gebaseerd op een working paper van Olivier Marie en Esmée Zwiers (2023), Religious barriers to birth control access. IZA Discussion Paper No. 16051. Bonn: IZA.

Esmée Zwiers, Universiteit van Amsterdam, e-mail: e.s.zwiers@uva.nl

LITERATUUR:

- Bangma, P. (1970), *Huisarts en anticonceptie: Een onderzoek naar de houding van de huisartsen in Nederland ten aanzien van de geboorteregeling*. Proefschrift, Utrecht: Universiteit van Utrecht.
- Hofstee, S. (2012), *Van periodieke onthouding naar pil. De rol van de RK Artsenvereniging en haar leden in het anticonceptiedebat in de periode 1945-1970 in Nederland*. Proefschrift, Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.
- Rensman, E. (2006), *De pil in Nederland: Een mentaliteitsgeschiedenis*. Athenaeum-Polak & Van Genneep.
- Vennix, P. (1990), *De pil en haar alternatieven*. Delft: Eburon.

Beïnvloedt het hebben van een relatie en het datingleven het welbevinden van jongvolwassenen?

YU-CHIN HER & NINA VAN EEKERT

Jongvolwassenheid is een belangrijke levensfase voor het vinden van een partner en relatievorming. Niet alleen het wel of niet hebben van een relatie en het datingleven van jongvolwassenen, maar ook de manier waarop jongvolwassenen contact leggen met hun (potentiële) partner, zijn van invloed op hun mentale gezondheid blijkt uit onderzoek onder Belgische studenten.

Steeds meer mensen kampen met een verminderde mentale gezondheid. Ook in België wordt mentale gezondheid steeds meer erkend als een belangrijk en groeiend probleem voor de volksgezondheid. Uit cijfers van de Belgische gezondheidsenquête van 2018 blijkt dat in België 1 op de 3 mensen slecht in hun vel zitten en dat 9 procent van de bevolking lijdt aan depressie. Jongvolwassenen (18-29 jaar) worden veruit het meest getroffen door mentale gezondheidsproblemen.

Het liefdesleven van jongvolwassenen

Het merendeel van de hoger onderwijs studenten in België bevindt zich in de levensfase die in de wetenschappelijke literatuur wordt benoemd als *emerging adulthood*. Deze term verwijst naar de levens- en ontwikkelingsfase die zich afspeelt tussen 18 en 29 jarige leeftijd onder jongvolwassenen in het Globale Noorden. *Emerging adulthood* wordt in de literatuur beschreven als een periode waarin jongvolwassenen onafhankelijker worden en verschillende levensmogelijkheden verkennen. Deze ontdekkingsfase richting volwassenheid gaat echter ook gepaard met onzekerheid, instabiliteit en gevoelens van angst. Dit zet de mentale gezondheid van jongvolwassenen onder druk.

Een van de domeinen die verkend wordt in deze levensfase is die van liefde en relaties. Jongvolwassenen volgen meestal typisch een patroon van 'seriële monogamie' waarbij ze een reeks kortdurende relaties aangaan waarin ze erachter komen hoe ze zelf functioneren in een romantische relatie en waar ze naar op zoek zijn in een romantische partner, met als uiteindelijke doel het vinden van een romantische partner voor het leven. Jongvolwassenen kunnen potentiële partners op allerlei manieren ontmoeten: via vrienden en familieleden, bij sociale activiteiten zoals feesten en kerkelijke evenementen, of op het werk. Ook het hoger onderwijs en de universiteitscampus spelen hier een belangrijke rol omdat zij jongvolwassenen van vergelijkbare leeftijd dagelijks in elkaars nabijheid plaatsen. Door technologische ontwikkelingen, zoals internet, sociale media en online datingdiensten, hebben jongvolwassenen tegenwoordig zowel offline als online mogelijkheden om de datingmarkt op te gaan. In theorie zijn er dus veel mogelijkheden om een partner te ontmoeten. Desondanks zijn jongvolwassenen steeds vaker single. Maar wat betekent dat voor hun mentaal welbevinden?

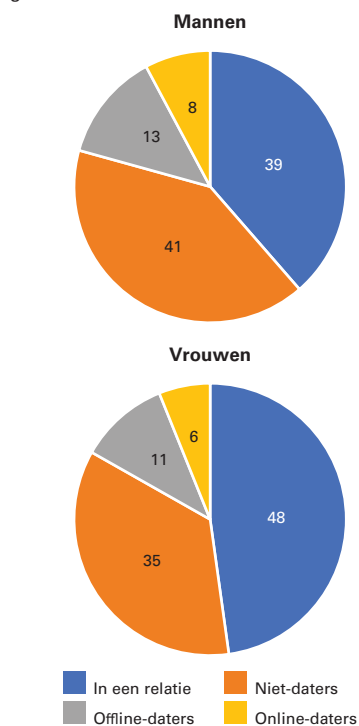
Foto: Roel Wijnants / Flickr

Wij onderzochten hoe de relatiestatus van jongvolwassenen en hun datingleven samenhangen met hun mentale gezondheid. Genieten jongvolwassenen van het exploreren en de vrijheid die daten hen biedt? Of zijn mensen met een relatie toch gelukkiger? En maakt de manier waarop jongvolwassenen een potentiële partner zoeken uit voor hun welbevinden? Of gaat het eerder om hoe tevreden men is met een romantische relatie of het eigen datingleven?

Relaties en dating

Om te onderzoeken hoe het romantische en datingleven van jongvolwassenen samenhangt met hun mentale gezondheid, hebben we gebruik gemaakt van gegevens van de tweede golf van de Belgische *COVID-19 International Student Well-Being Study* (C19ISWS 2021). In deze survey werden universiteitsstudenten onder meer bevraagd over hun relatie- en datingleven en hun mentale welbevinden. Omdat we specifiek kijken naar studenten in de levensfase van *emerging adulthood* selecteerden we studenten tussen de 17 en 29 jaar, wat resulteerde in een steekproef van 1709 studenten. De gemiddelde leeftijd van de studenten was 21 jaar en 70 procent van de studenten identificeerde zich met het vrouwelijke gender. Het merendeel van de studenten (61%) was ingeschreven in een bachelor programma, de overige in een masterprogramma of andere opleiding (bijv. doctoraatsstudenten). Studenten

Figuur 1. Percentage studenten in België in elk van de vier relatie- en datingcategorieën, per gender

Bron: C19ISWS 2021.

van verschillende faculteiten aan de universiteit Antwerpen namen deel aan de studie.

We onderscheiden in ons onderzoek vier categorieën studenten op basis van het al dan niet hebben van een relatie, al dan niet daten en de wijze van daten:

- 1) in een relatie: studenten die op het moment van de bevraging een relatie hadden,
- 2) niet-daters: studenten die op het moment van de bevraging geen relatie hadden en in het jaar ervoor ook niet gedatet hebben,
- 3) online-daters: studenten die op het moment van de bevraging geen relatie hadden en in het jaar ervoor minstens één date hebben gehad met iemand die ze online hadden leren kennen (en niet met iemand die ze offline leerden kennen), en
- 4) offline-daters: studenten die op het moment van de bevraging geen relatie hadden en in het jaar ervoor gedatet hebben met minstens één iemand die ze offline hadden leren kennen (mogelijk in combinatie met daten met iemand die ze online leerden kennen).

Met online-daters refereren we dus naar studenten die hun dates exclusief online ontmoetten via datingapps, datingsites en sociale media, en met offline-daters naar studenten die hun dates (minstens voor een deel) ontmoet hadden via *real life* activiteiten zoals bijvoorbeeld op de universiteitscampus, via hobby's of op feesten.

Figuur 1 geeft de verdeling van deze groepen weer. Bijna de helft (45%) van de studenten heeft een relatie, dit percentage ligt hoger bij vrouwen dan bij mannen. De tweede grootste groep van de studenten wordt gevormd door de niet-datende singles (37%), dit percentage ligt dan weer hoger bij mannen dan bij vrouwen. De derde grootste maar duidelijk veel kleinere, groep zijn de offline datende singles (11%). De kleinste groep zijn de online datende singles (7%). Het percentage van zowel offline als online datende singles ligt iets

hoger bij mannen. Dat er meer offline-daters dan online-daters zijn wijst erop dat, hoewel online dating steeds populairder is geworden, offline-dates nog steeds een belangrijk onderdeel zijn van het date-leven van jongvolwassenen.

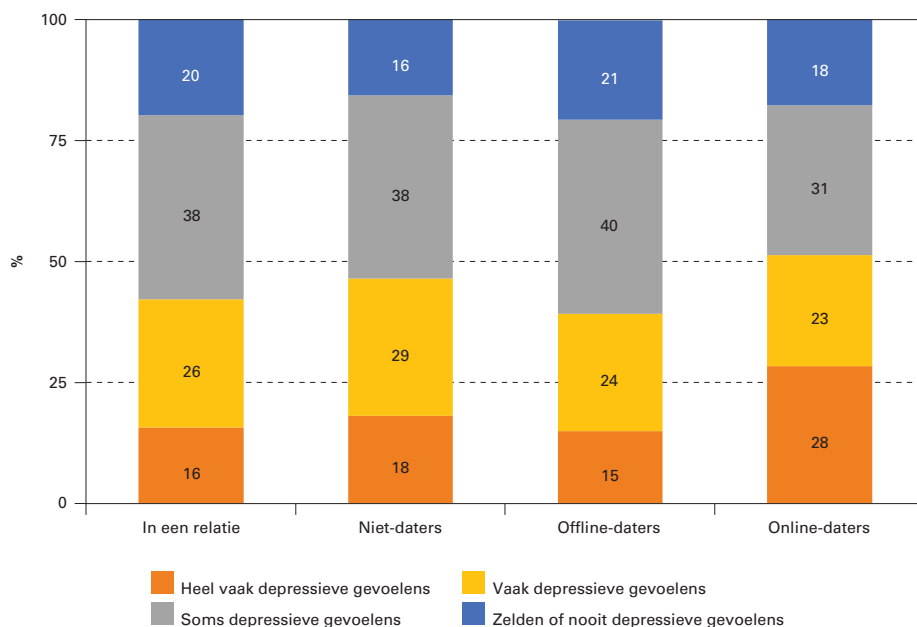
COVID-19-pandemie

Het is belangrijk te kaderen dat de gebruikte data iets meer dan een jaar na de aanvang van de COVID-19-pandemie in België (mei 2021) werden verzameld. Aangezien er toen nog sociale interactie beperkende maatregelen golden hadden jongvolwassenen, zowel singles als niet samenwonende koppels, beperkte mogelijkheden om in levende lijve te daten. Samenwonende koppels werden dan weer verplicht veel tijd in dezelfde woning door te brengen, wat aanleiding kon zijn voor interpersoonlijke en/of intrapersoonlijke stress. De resultaten van deze studie moeten dus geïnterpreteerd worden in de context van de COVID-19-pandemie, waarbij het mogelijk zo is dat van studenten die fysiek contact zoveel mogelijk vermeden tijdens de pandemie, waaronder mogelijk de niet- en online-daters, hun mentale gezondheid sowieso meer onder druk stond. Bovendien stond mentale gezondheid over het algemeen sterk onder druk gedurende deze atypische periode.

Mentale gezondheid

Eerder onderzoek toont aan dat het hebben van een romantische relatie op alle leeftijden samenhangt met een betere fysieke en mentale gezondheid. Een relatie kan een gevoel van verbondenheid en sociale steun bieden, wat bevorderlijk is voor mentale gezondheid. Sociale steun kan zowel instrumenteel, informatief als emotioneel zijn. Singles kunnen daarentegen het gevoel hebben dat ze minder sociale steun hebben en bovendien onvervulde relatiebehoeften ervaren, wat mogelijk leidt tot een verminderde mentale gezondheid. Het is wel belangrijk hierbij op te merken dat het hebben van een relatie geen garantie is voor een goede mentale gezondheid en dat single zijn uiteraard niet altijd leidt tot een slechte mentale gezondheid.

Figuur 2. Percentage studenten in België naar mate van het ervaren van depressieve gevoelens, per relatie- en datingcategorie

Bron: C19ISWS 2021.

Ook voor singles is het belangrijk om in het kader van hun mentale gezondheid te kijken naar hoe hun date-leven er precies uit ziet. Binnen de groep singles zijn er namelijk verschillen in hoe zij hun liefdesleven inrichten en ervaren. Tegenwoordig gebruiken vooral veel jongvolwassenen online datingservices in hun zoektocht naar een romantische partner. Hoewel online dating toegang geeft tot een ruime datingmarkt, blijkt uit eerder onderzoek dat het bij jongvolwassenen vaak zorgt voor gevoelens van angst, depressie en meer onzekerheid over het eigen lichaam. Over de impact van offline dating en niet-daten op mentale gezondheid van jongvolwassenen is er minder bekend. Daarom kijken we in onze studie naar de samenhang tussen zowel relatie- als datingstatus en mentale gezondheid.

In figuur 2 wordt voor elke relatie- en datingcategorie het percentage van studenten dat heel vaak, vaak, soms, of zelden of nooit kampt met depressieve gevoelens weergegeven. Bij online-daters

ligt het percentage studenten dat vaak of heel vaak depressieve gevoelens heeft duidelijk het hoogst (51%) met daarbinnen een groot aandeel studenten dat heel vaak depressieve gevoelens heeft. Volgens eerdere studies zou online dating de mentale gezondheid van individuen kunnen verslechteren omwille van verschillende redenen, waaronder een grotere kans op het ontvangen van ongevraagd en ongewenst beeldmateriaal, datingmoeheid en voortdurende afwijzing en/of ghosting. Bij offline-daters ligt het percentage studenten met (heel) vaak depressieve gevoelens (39%) net iets lager dan bij studenten die een romantische relatie hebben (42%). De niet-daters zitten er iets boven (47%). Single zijn blijkt dus inderdaad niet noodzakelijk slecht voor de mentale gezondheid te zijn. Singles hebben dan ook niet noodzakelijk een gebrek aan sociale steun, daar dit ook geboden kan worden door bijvoorbeeld vrienden en familie.

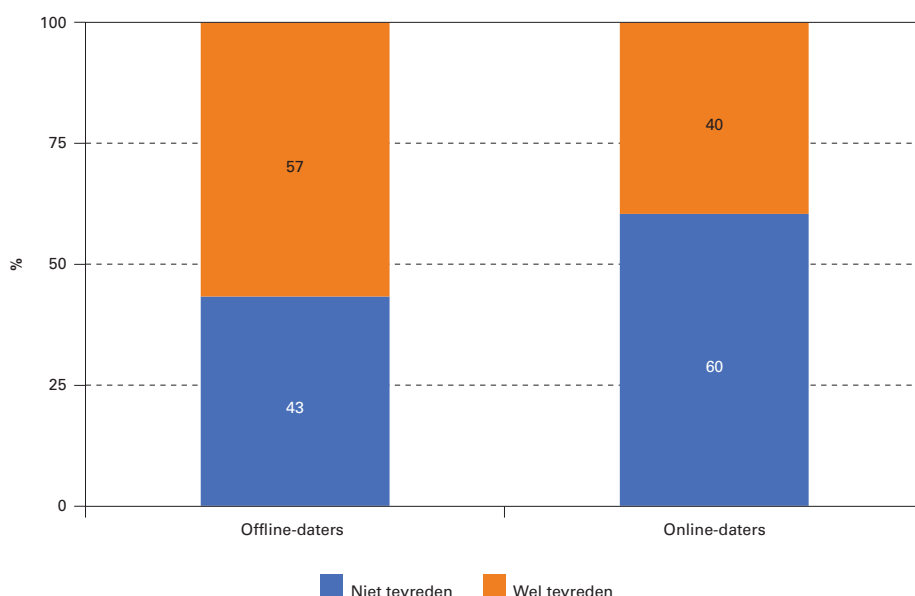
Tevredenheid met relatie- of datingstatus

Kunnen we de verschillen in mentale gezondheid tussen de relatie- en datingcategorieën verklaren door hoe tevreden studenten zijn met deze status? In eerder onderzoek werd erop gewezen dat de relatie- of datingstatus op zichzelf onvoldoende is om de mentale gezondheid te verklaren, maar dat er steeds naar tevredenheid met deze status moet worden gekeken. Met andere woorden, wanneer iemand tevreden is met de eigen relatiesstatus is het minder belangrijk hoe die relatiesstatus eruit ziet.

In de survey werd aan studenten in een relatie gevraagd of ze tevreden waren met hun relatie. Hieruit bleek dat de meeste van deze studenten over het algemeen tevreden waren met hun relatie. Aan single studenten werd gevraagd in hoeverre zij in de nabije toekomst een vaste romantische relatie willen. Aangezien de drijfveer achter dating vaak het vinden van een romantische partner is (partnerintentie), verwachten we dat het vooral datende single studenten zijn die aangeven een romantische relatie te willen. Onze resultaten laten echter iets anders zien. Er blijkt geen verschil in partnerintentie tussen offline-datende singles en niet-datende singles, in beide groepen heeft 28 procent een partnerintentie. Ook met online-daters is het verschil niet groot, al lijkt deze groep hun single status het vaakst te willen doorbreken (32% met partnerintentie).

Aan studenten die aangaven zowel online als offline te daten, werd er ook gevraagd hoe tevreden ze waren met hun datingleven. Aangezien we in figuur 2 zagen dat online-daters wat vaker met depressieve gevoelens kampen, verwachten we dat de tevredenheid met hun datinggedrag hier ook lager ligt. In figuur 3 zien we inderdaad dat online-daters minder tevreden zijn met hun datingleven dan offline-daters, namelijk respectievelijk 60 procent van de online-daters tegenover 43 procent van de offline-daters. Mensen in het echt ontmoeten, al dan niet in combinatie met mensen ontmoeten via het internet, lijkt dus tot een meer positieve evaluatie van het datingleven te leiden.

Figuur 3. Percentage studenten in België die niet tevreden versus wel tevreden zijn met hun datingleven, voor online- en offline-daters

Bron: C19ISWS 2021.

Conclusie

In deze studie onderzochten we, gebruik makend van de Belgische *COVID-19 International Student Well-Being Study*, hoe de relatiesstatus en het datingleven van jongvolwassen studenten samenhangen met hun mentale gezondheid. Single studenten die offline daten blijken het minst te kampen met depressieve gevoelens, gevolgd door hun medestudenten in een relatie. Singles die niet daten of alleen online daten hebben juist vaker depressieve gevoelens. De manier waarop jongvolwassenen een potentiële partner zoeken hangt dus samen met hun mentale gezondheid. Een (potentiële) partner in levende lijve ontmoeten lijkt het meest bevredigend. Het is dan ook mogelijk een goede suggestie om, wanneer men als jongvolwassene overweegt te daten, het ontmoeten van mensen in een offline context prioriteit te geven, eventueel in combinatie met – maar niet beperkt tot – online dating.

Wanneer het gaat om de tevredenheid van studenten met hun relatie en of datingstatus an sich leerden we dat online-daters, die ook het meest kampen met depressieve gevoelens, het vaakst ontevreden zijn met hun datingleven. Hoewel online dating zorgt voor de toegang tot een grotere partnermarkt blijft het belangrijk voor online-daters om zich met enige voorzichtigheid te bewegen in de online dating wereld en zich bewust te zijn van mogelijke negatieve gevolgen voor de mentale gezondheid. Net zoals in andere facetten van het leven is het dus ook bij relaties en dating belangrijk om stil te staan bij de impact die technologie heeft op ons mentaal welbevinden en is het belangrijk dat jongvolwassenen hierover voorgelicht worden.

Yu-Chin Her, Universiteit Antwerpen,
e-mail: Yu-Chin.Her@uantwerpen.be

Nina Van Eekert, Fonds Wetenschappelijk Onderzoek en Universiteit Antwerpen,
e-mail: Nina.VanEekert@uantwerpen.be

LITERATUUR:

- Adamczyk, K. (2016), An investigation of loneliness and perceived social support among single and partnered young adults. *Current Psychology*, 35 (4), pp. 674-689.
- Adamczyk, K. (2017), Direct and indirect effects of relationship status through satisfaction with relationship status and fear of being single on Polish young adults' well-being. *Personality and Individual Differences*, 111, pp. 51-57.
- Arnett, J. (2015), *Emerging adulthood. The winding road from the late teens through the twenties* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- De Bruyn, S. en N. Van Eekert (2023), Understanding the academic and social integration process of students entering higher education: Lessons learned from the COVID-19 pandemic. *Social Sciences*, 12 (2): 67.
- De Man, J., V. Buffel, S. Van de Velde, P. Bracke, G.F. Van Hal en E. Wouters (2021), Disentangling depression in Belgian higher education students amidst the first COVID-19 lockdown (April-May 2020). *Archives of Public Health*, 79 (1), pp. 1-10.
- Her, Y.-C. en E. Timmermans (2020), Tinder blue, mental flu? Exploring the associations between Tinder use and well-being. *Information, Communication & Society*, 24 (9), pp. 1303-1319.
- Van Eekert, N. en K. Van Looy (2021), Never waste a good crisis: Naar een blijvend verbeterd mentaal welbevinden bij studenten. Een analyse van het mentaal welbevinden bij studenten aan UAntwerpen gedurende de coronapandemie. Universiteit Antwerpen.
- Umberson, D., R. Crosnoe en C. Reczek (2010), Social relationships and health behavior across the life course. *Annual Review of Sociology*, 36, pp. 139-157.

Nederlanders elders in Europa

De afgelopen maanden zijn vele Nederlanders eropuit getrokken om elders in Europa hun vakantie door te brengen. Niet iedereen beperkt zich echter tot een tijdelijk verblijf. Jaarlijks emigreren er enkele tienduizenden Nederlanders. Maar hoeveel Nederlanders wonen er eigenlijk in een ander Europees land en welke landen hebben hun voorkeur?

Er wonen naar schatting ruim 600 duizend Nederlanders elders in Europa. We hebben het dan over mensen met de Nederlandse nationaliteit. Hiervan woont bijna de helft in één van onze buurlanden en daarvan de meesten in België (zie de kaart). Andere landen waar relatief grote aantallen van deze Nederlanders wonen zijn het Verenigd Koninkrijk, Spanje en Frankrijk. De Nederlandse gemeenschap in België is ook vanuit Belgisch perspectief relatief omvangrijk: Nederlanders vormen 11 procent van alle inwoners van België met een buitenlandse nationaliteit. In andere landen is dat percentage veel lager. In Duitsland heeft maar 1,2 procent van alle niet-Duitsers de Nederlandse nationaliteit. Andere landen waar Nederlanders een relatief groter aandeel van de buitenlandse gemeenschap vormen, maar op ruime afstand van België, zijn Denemarken, Hongarije, Noorwegen, Portugal en het Verenigd Koninkrijk (ieder circa 1,6%).

Hoewel het aantal mannen en vrouwen min of meer gelijk verdeeld is onder alle Nederlanders elders in Europa (51% om 49%), zijn er wel grote verschillen tussen landen. Vooral in Finland,

de Baltische staten, Tsjechië, Slowakije, Bulgarije en Roemenië is het aandeel vrouwen onder de Nederlanders laag (minder dan 30%). In Italië en het Verenigd Koninkrijk is hun aandeel het hoogst (55%). Ook naar leeftijd zijn er grote verschillen tussen landen. Het aandeel oudere Nederlanders (65+) is relatief hoog in Duitsland, Frankrijk, Hongarije, Portugal en Spanje (25 à 30%), maar juist laag in de Baltische staten, Scandinavië, Ierland en het Verenigd Koninkrijk (minder dan 12%).

Wonen Nederlanders in meer of mindere mate in andere Europese landen dan andere Europeanen? Van alle mensen in Europa met de Nederlandse nationaliteit, bijna 17 miljoen, woont 3,6 procent niet in Nederland maar elders in Europa. Daarmee zitten Nederlanders onder het gemiddelde van de Europese Unie: 4,5 procent van de mensen met de nationaliteit van een EU-land woont niet in eigen land, maar in een ander land in Europa. Roemenen (16,1%), Litouwers (14,1%), Kroaten (13,6%), Portugezen (13,2%) en Bulgaren (12,7%) wonen juist relatief vaak niet in eigen land. Oekraïense vluchtelingen

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Een abonnement op DEMOS is gratis. U kunt uw aanvraag indienen via: demos@nidi.nl of via onze site: nidi.nl/nl/demos/

Bij gehele of gedeeltelijke overname van artikelen dient men een volledige bronvermelding te gebruiken. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar. De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

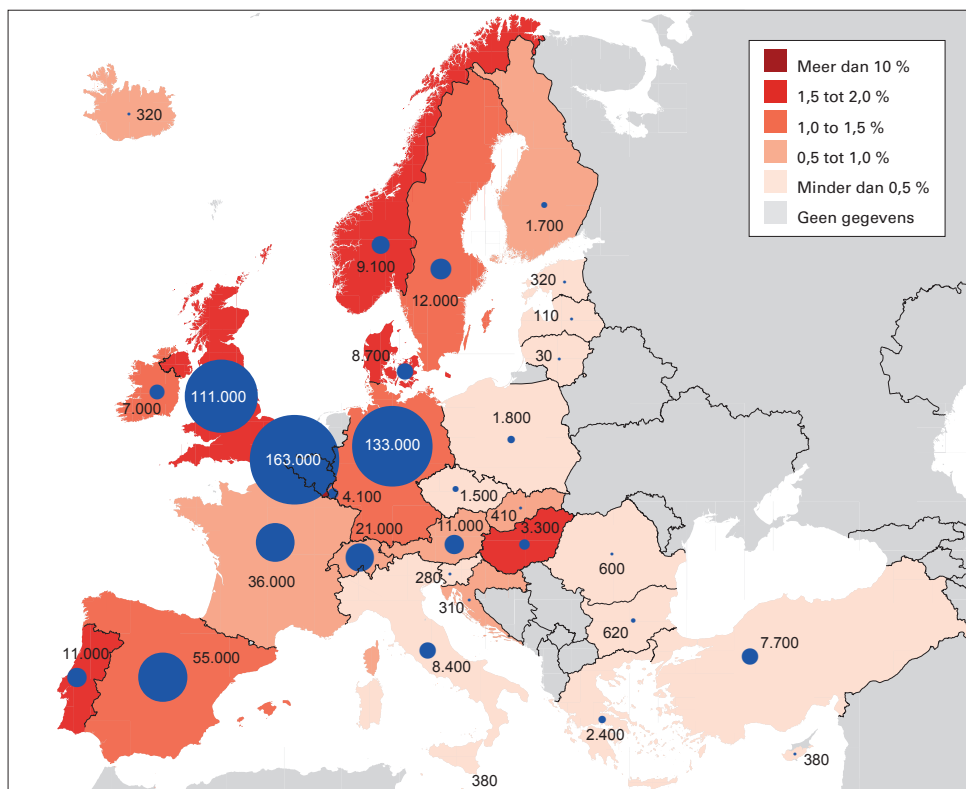
Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry van Dalen, hoofdredacteur Peter Ekamper, (web)redacteur Nico van Nimwegen, redacteur Lin Rouvroye, redacteur Juul Spaan, redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	https://nidi.nl/demos
Abonnementen	gratis
Druk	Koninklijke Van der Most
Opmaak	www.up-score.nl

Aantal Nederlanders dat in een ander Europees land woont en aantal Nederlanders als percentage van het totale aantal buitenlanders in het betreffende land, 2022*

Noot: Gegevens op basis van nationaliteit; gegevens Griekenland, Zweden en Zwitserland 2021, Estland 2020, Verenigd Koninkrijk 2019, Cyprus en Malta 2011.

Bron: Eurostat.

buiten beschouwing gelaten (ca. 8 miljoen elders in Europa), vormen Roemenen ook in absolute aantallen de grootste groep: ruim 3,6 miljoen Roemenen wonen in een ander Europees land, waarvan ruim een miljoen in Italië. Ook grote aantallen Polen (2,6 miljoen) en Italianen (2,1 miljoen) wonen buiten hun eigen land. Britten, Duitsers, Fransen, Noorwegen en Tsjechen (1,5 à 1,8%) wonen daarentegen relatief weinig in andere Europese landen. Voor Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk gaat het door hun grote bevolkingsomvang ondanks de lage percentages wel om grote aantallen personen in het buitenland.

Nederlanders zijn misschien geen Europese koplopers in het hun geluk beproeven in een ander Europees land, maar vergeleken met onze burens en Scandinaviërs wonen Nederlanders verhoudingsgewijs wel vaker in het buitenland. In de afgelopen twee decennia is het aantal Nederlanders dat elders in Europa woont bovendien behoorlijk gegroeid: van 340 duizend in 2001 tot de ruim 600 duizend in 2022.

Peter Ekamper, NIDI-KNAW/Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: ekamper@nidi.nl